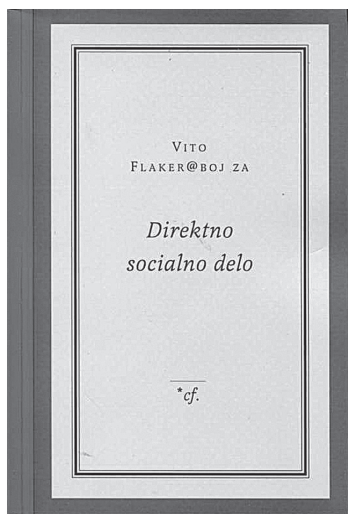

Vito Flaker@Boj za (2012)

DIREKTNO SOCIALNO DELO, (ORANŽNA ZBIRKA)

Ljubljana: Založba / *cf. 372 str. ISBN 978-961-257-047-7.

Nova knjiga Vita Flakerja se zdi na prvi pogled nekoliko nenavadna. Namesto običajne sistematično urejene strukture znanstvenih monografij so v knjigi raznovrstna besedila različnih registrov in žanrov, od akademskih razprav in programskih besedil, kot je manifest direktnega socialnega dela, do dnevniških aktivističnih zapisov in avtobiografskih referenc. Je kolaž stilov, vsebin in oblik. Čeprav je izhodišče, osrednje dogajanje in pravzaprav *raison d'être* knjige dogajanje, povezano z zasedbo pred Bojem za (kot so aktivisti 150 preimenovali prizorišče na trgu pred ljubljansko borzo) jeseni 2012, smo lahko vsi, ki Vitovo delo spremljamo od blizu, lahko opazili, da je v knjigi pravzaprav strnil vsa svoja dosedanja razmišljanja o socialnem delu.

Kako sploh razumeti direktno socialno delo? Avtor se je namenoma izognil slovenskemu prevodu: direktno socialno delo ni neposredno socialno delo z ljudmi. Direktno socialno delo pomeni direktno odgovornost ljudem (v nasprotju z odgovornostjo

ustanovam, papirologiji in vse večji birokraciji). Ime je hkrati odzven izrazov »direktna demokracija«, »direktna akcija«, ki so zaznamovali iniciativo pred Bojem za, znotraj katere je direktno socialno delo nastalo.

Knjiga je v grobem sestavljena iz dveh daljših in krajšega tretjega dela. Prvi del – *Uvod v direktno socialno delo* – se začne s predstavitvijo manifesta, ki so ga aktivistke in aktivisti napisali na začetku zasedbe pred Bojem za. Prvi postulat direktnega socialnega dela je, da mora socialno delo zavriniti vlogo, ki mu jo je namenil današnji družbeni sistem. Že klasična vloga socialnega dela je bila bolj v prid tistim, ki so imeli več, z omogočanjem okrnjenega dostopa do nekaterih dobrin je le blažilo družbene konflikte. V času ekonomske krize (dodajamo: pa tudi že pred tem, s povečevanjem neoliberalističnih teženj na vseh področjih, ne le ekonomskem) pa so socialne delavke in delavci prav potisnjeni v vlogo nadzornikov porabe revnih. Socialno delo je z novo socialno zakonodajo postalo socialna policija, socialne delavke in delavci pa inšpektorji na lovu za »goljufivimi« ali »nesposobnimi« državljani. Bolj se z avtorjem ne bi mogli strinjati.

Vsak dan zvemo za nove in nove primere takega delovanja. Ženske, ki same skrbijo za otroke, pripovedujejo o poniževanjih, ko morajo prositi sosede, da jim pišejo dokazila za center za socialno delo, da živijo res same (kot da ne bi bilo mogoče, da finančno same podpirajo otroke, tudi če bi jih »zalotili« z moškimi v stanovanju!). Na t. i. skupščinah socialnega dela v različnih krajih po Sloveniji, na kateri avtor prav te dni predstavlja tudi to knjigo, socialne delavke pripovedujejo o ponižanjih v njihovi strokovni vlogi, ko se morajo po zakonu o socialnem varstvu osebno podpisati pod zaznambo prepovedi prodaje nepremičnine uporabnika v zemljiški knjigi v zameno za kako obliko denarne pomoči ali namestitve v institucijo. Take vsiljene vloge je treba odločno zavriniti, nas v knjigi roti avtor; skupaj z drugimi zagovorniki direktnega socialnega dela socialne delavke in delavce poziva k državni nepokorščini, k temu, da se »postavijo v zagovorniško vlogo, radikalno prestopijo na drugo stran, se postavijo trdno na fronto boja za odpravo krivic« (str. 37), postanejo skratka spet direktno odgovorni ljudem.

Točke manifesta socialnega dela bi lahko strnili v nekaj udarnih misli, nekaj glavnih točk upora socialnega dela, kot jih poimenuje avtor. Socialno delo je v

zadnjih desetletjih bolj kot kadarkoli prej vzpostavilo indirektno načine delovanja, ki je grožnja stroki in znatnosti socialnega dela. Upravna, virtualna (formalna) dejanja so v socialnem delu postala pomembnejša od dejanj sprememb v dejanskem svetu. Ljudi obravnavamo kot stvari, jim odvzemamo moč, da bi lahko delovali v svojem življenju, in še vedno jih nameščamo v zaprte prostore, »v čakalnice življenja, v neskončno ždenje« (str. 39). S takim delovanjem socialno delo ustvarja navidezen red, ki deluje v službi soglasja in profita. Je dušilec, krpa, ki zaduši zven bolečine, da je ni slišati in da se zdi, da je vse v redu. Direktno socialno delo je poziv, da si najprej spet prilastimo socialno delo in odgovornost do ljudi. Ena od logičnih dejavnosti direktnega socialnega dela je zato prizadevanje, da lahko ljudje sredstva prejemajo direktno (t. i. neposredno financiranje): denar za preživetje, za svojo dejavnost, da lahko sami izbirajo in plačujejo storitve in stvari, ki jih potrebujejo.

Drug poziv velja temu, da socialne delavke zapustijo pisarne, ordinacije, zavode in grede med ljudi. Zgodbe, ki so jim bile aktivistke in aktivisti priče na terenu, niso le žalostne zgodbe o neuspehih in pomanjkljivostih, ki jih po navadi spodbujamo med zidovi pisarn, ampak so življenjske zgodbe, zgodbe, ki nastajajo tam, kjer ljudje živijo. Pričajo o revščini, trpljenju, krivicah, pa tudi o pogumu, kljubovanju, upor, humorju. Upreti se je treba tudi ekonomizaciji vsakdanjega življenja in odnosov med ljudi, zapišejo avtorji manifesta. Postmoderni kapitalizem namreč kuje največje dobičke prav iz človeških čustev; posledica so individualizem in osamljenost, medikalizacija (»tablete so hostije normalnosti razvitega kapitalizma«, str. 46) in birokratizacija vsakdanjega življenja, saj je ukvarjanje s pravilniki, statuti in zakoni zamenjalo pogovore in dogovarjanje med ljudmi. Protistrup avtor najde v sodelovanju, soustvarjanju in skupnem delovanju. Vse to so tudi priložnosti, ki jih ponuja gibanje.

Gibanja, ki se bojujejo za pravice zatiranih, so naravni habitat in zgodovinska potreba za socialno delo, ki si prizadeva za dostojanstvo ljudi. To je ena od osrednjih tez te knjige. Zgodovinsko gledano je socialno delo navsezadnje nastalo zaradi gibanja, saj sta prav delavsko gibanje in boj za socialno pravičnost premaknila pomoč ljudem iz verske, človekoljubne in dobrodolne domene v prostor angažirane stroke. Koncept direktnega socialnega dela izhaja

tudi iz izročila radikalnega socialnega dela in je ena njegovih artikulacij v tem zgodovinskem trenutku.

Prvi del knjige se tako nadaljuje z akademsko razpravo o nastanku in izvoru socialnega dela. V njej avtor dekonstruira razne poti nastajanja socialnega dela in ponudi nekakšno genealoško definicijo socialnega dela. Kot teoretik (de)institucionalizacije, avtor, opirajoč se na Foucaulta in Castela, nastanek skrbniških poklicev poveže s sočasnim nastankom posebnih prostorov, ustanov, v katerih je oskrba potekala in ki so sčasoma postajale čedalje bolj specializirane. Pomoč med ljudmi se z nastankom mest preoblikuje iz neposredne pomoči in dobrodelnosti, ki je potekala med ljudmi tam, kjer so živeli, v posredno pomoč v posebnem prostoru, času in s pomočjo posebnih ljudi (str. 50). Za preobrazbo debela pomoči je značilen najprej prehod k posrednim odgovorom na stisko, potem pa še preoblikovanje ideologije pomoči – od dobrodelnosti k filantropiji (po francoski revoluciji), od boga k človeku, od transcendentnega motiva pomoči k potrebi, da si ljudje med seboj pomagamo, k solidarnosti. Prav solidarnost je značilna za socialno delo. Do druge svetovne vojne je bilo socialno delo videno kot dodatek drugih strok in institucij. Šele potem ko dobi »streho nad glavo« – socialno državo – socialno delo postane temeljna stroka v sistemu socialnega varstva. Socialne delavke in delavci v klasični obliki so res lahko nekakšni »funkcionarji družbenega soglasja« v Gramscijevem pomenu izraza (str. 57) in korektiv socialne države, vendar bližina stisk in sposobnost socialnih delavk in delavcev za to, da se nanje odzovejo, povečujeta možnost, da bodo delovali kot angažirani aktivisti za pravice manjšin in glasniki upora. Avtor omeni tudi zgodovino izobraževanja na ljubljanski fakulteti za socialno delo, ki je izšlo v veliki meri iz tradicij gibanj (prostovoljno delo kot antiavtoritativna praksa, tabori, skupnostne akcije, gibanja za pravice zapostavljenih skupin, feministično gibanje ipd.); utemeljilo se je kot znanost z akcijskim raziskovanjem in metodami, ki nam omogočajo pričevanja o življenju zatiranih.

Drugo teoretsko besedilo v prvem delu knjige pa je esej, v katerem avtor komentira sestavne dele socialnega dela, ki omogočajo, da to »res dela«. Delo, delovanje je namreč tista ključna razlika, ki socialno delo razlikuje od drugih dejavnosti. Socialno delo proizvaja človeška dejanja in proizvaja

spremembe. Ni potrebno tam, kjer so vzpostavljene rutine in ustaljeni postopki in jih je treba samo upoštevati, potrebno je tam, kjer se rutine srečujejo z enkratnimi, nepredvidljivimi situacijami, ki zahtevajo inovativno ravnanje, prilagoditve, skratka tam, kjer je potrebna sprememba ali pa podpora, da se ljudje z neko spremembo spopadejo. Avtor opozori tudi na moč želje in hrepenenja; velik del socialnega dela je usmerjen prav v združevanje sil in virov, zato da ljudje dobijo, kar si želijo. Včasih je to preprosto, pogosto pa je treba želje in hrepenenja šele spodbuditi. Druge sestavine in orodja socialnega dela, ki jih še omeni avtor, so transverzalnost – povezovanje med več ravnmi bivanja in ne omejevanje na eno samo dimenzijo ali homogeni prostor redukcioniistične stroke; dialog (v Freirovem pomenu); pragmatičnost; zmanjševanje škode; sinteza med skrbniško in zagovorniško vlogo; pristranskost; verjetnost; eksperimentalnost; reflektivnost; humor.

V drugem delu knjige – *Direktno socialno delo v akciji* – so zbrana raznovrstna besedila, ki so nastala na podlagi dokumentov in spominov iz prvih mesecev gibanja Boj za. Poglavlja so večinoma oblikovana na podlagi posamičnih tem, ki so bile hkrati pobude pred Bojem za: vojna proti drogam in uživalcem drog; teme, ki so se zvrstile na delavnicah pred Bojem za, kot so stanovanjski problemi, brezposelnost, življenje brez doma, osamljenost, čustva, upor proti avtoritetam, nasilje, nadlegovanje in vsiljivost; boj za boljšo starost; tema duševno zdravje in zapiranje ter vprašanje zdravil pa se je sklenila z zasedbo psihiatrične bolnišnice v Polju. Zadnje poglavje se konča z razmišljanjem o tem, da je treba zamenjati optiko in dokapitalizirati ljudi in ne bank. Serija skupščin socialnega dela, ki je prav pod tem sloganom potekala na ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve, sicer po mnenju avtorja ni imela večjih učinkov.

V tretjem, zadnjem delu knjige – *Javni dokumenti direktnega socialnega dela* pa je objavljenih nekaj dokumentov, ki so nastajali pred Bojem za, kot so oznanilo in manifest direktnega socialnega dela, manifest nove politike drog, peticija, vabilo na direktno akcijo »Gremo na Polje«, izjava gibanja 150 glede dokapitalizacije ljudi »Vsi smo Mijo Poslek« in podobna besedila.

Avtor namenoma uporablja preprost jezik, jezik gibanja, ljudi, ki so se zbirali pred Bojem za. No, to

je bil en od namenov, ki si ga je zadal na začetku pisanja knjige. Tujke tako poskuša prevesti v razumljiv jezik in približati delo tako tudi bralcem, nevajenim branja akademskih besedil. Bralke in bralci njegovih predhodnih del si lahko samo mislimo, kako velik napor je bil najbrž v to vloženi. Kljub temu sem v knjigi z veseljem odkrila številne terminološke raritete, ki bi jih težko našla drugje. Kdo bi še danes uporabljal izraz, kot je *disenz* (v pomenu nasprotja konsenza) ali *hibris* (objestnost) *moč!*

Knjiga bo gotovo postala dobra prijateljica in zaveznica socialnim delavkam, študentkam, uporabnikom; pisana je v času in za čase, v katerih živimo. Pomaga osmisliti naša prizadevanja na protestih, ki potekajo v zadnjih mesecih, in jih povezati s socialnim delom oziroma, bolje rečeno, s tem, kar je od socialnega dela ostalo. Dviguje duha in budi upor, pa tudi upanje v bralca. Najpomembnejše pa je, da ob knjigi začneš razmišljati ne le o problemih, krivicah, pojavih, ampak o tem, kaj lahko narediš, s kom se lahko povežeš. Akcija kar nekako postane nujna potreba. V socialnih delavkah, ki poskušajo delati etično v danih okvirih, bo knjiga morda prinesla še večjo stisko v delovni vsakdan. A upam, da se bodo izognile profesionalnemu malodušju in da bo stiska povzročila nadaljnje povezovanje in zahteve po spremembah, ki jih že nakazujejo skupščine socialnega dela in druge oblike povezovanja. Akademsko zahtevnejši bralec/bralca se bo verjetneje zadržal/a v prvem delu knjige in imel/a možnost polemizirati s posebnim in zdaj lahko rečemo že prepoznavnim pogledom avtorja na zgodovino in na temeljne »sestavine« socialnega dela. V tem delu bi morda pričakovali nekoliko več doslednosti in rigoroznosti glede nizanja argumentacij in uporabe virov, a kot pravi avtor, je bil namen knjige tokrat nekaj drugega – z mojimi besedami: govoriti jasno, preprosto in usmeriti k delovanju, zato se je namenoma izognil bolj diskurzivnim ali polemičnim načinom pisanja, v katerih bi se izgubilo bistvo. Knjiga bo gotovo ostala tudi kot dragocen dokument časa in dogajanj jeseni in pozimi 2011/12 pred Bojem za, v katerih je socialno delo – logično in presenetljivo hkrati – dobilo osrednjo vlogo; ostala bo kot pričevanje o tem pogumnem in zanimivem projektu.

Mojca Urek